

<https://doi.org/10.17048/AM.2023.152>

Kolacsek Sándor: A 21. századi szakképzés oktatóinak kompetenciái: egy pilot kutatás előkészítése

Kolacsek Sándor

PhD hallgató

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola

hungaricumkola@gmail.com

Absztrakt: Az előadásban ismertetett kutatás témája a szakképzésben dolgozó oktatók pedagógiai és digitális kompetenciáinak feltérképezése, valamint annak vizsgálata, hogy ezek a kompetenciák milyen mértékben jelennek meg az oktatói gyakorlatban. A témát egy jövőbeli kutatás alapozza meg, amely arra keresi a választ, hogy milyen oktatói/tanári/szakmai kompetenciákra van szükség a 21. századi szakképzésben és hogy ezek a kompetenciák milyen mértékben haladják meg a szakmai ismereteket. Az oktatásban a pedagógusnak, a társadalmi elvárásokhoz igazodva, a meglévő tudása, kompetenciái mellé folyamatosan új jártasságokra is szert kell tennie, hogy a megjelenő igényekhez igazított tanulási környezetet tudjon megteremteni a tanulók számára. Ezt figyelembe véve, kell vizsgálni, hogy az IKT eszközök használatát, a digitális pedagógia adta lehetőségeket mennyire alkalmazzák hatékonyan az oktatók. A tervezett kutatás továbbá arra is kitér, hogy milyen különbségek mutathatók ki a különböző szak-képző intézményekben dolgozó oktatók között, illetve, hogy a különböző régiókban és azonos profilú oktatási intézményekben dolgozó oktatók kompetenciái között milyen eltérések figyelhetők meg.

Bevezetés

A sikeres pedagógus olyan pedagógiai kompetenciákkal kell, hogy rendelkezzen, amik lehetővé teszik számára, hogy egy adott területen sikeresen ellássa a feladatát.

Az elmúlt években az oktatási technológia (EdTech) piaca nőtt, és számos duális partnerként közreműködő vállalat (pl: FESTO, HARMAN) kezdte el a szakoktatók, oktatók képzését, különféle tanfolyamokon, amelyekkel a tanulók és a fejlődő technológia igényeinek megfelelő szinten képesek oktatni.

Környezetünk gyors fejlődése, a digitális világunk alakulása nem csak a munkaerőpiacot és a társadalmat alakította át, hanem az oktatás struktúráját is átforgatta. Megváltozott a munkaerőpiac igénye, amihez az oktatásnak, főképpen a szakmai képzésnek szorosan illeszkednie kell. Fontos szempont a képzett munkaerő biztosítása, a fenntarthatóság és a versenyképesség. „Az IKT mint eszköz, szervezési technika, média, fejlesztési és társadalomalakító folyamat, illetve gyakorlat” (Molnár, 2015). A versenyben maradás szempontjából, ezek a változások a szakmát oktató intézményeket és a bennük tanító pedagógusokat érintik a leginkább. Ennek ismeretében választottam a kutatásom témájaként a szakképzésben dolgozó oktatók pedagógiai és digitális kompetenciáinak feltérképezését, valamint annak vizsgálatát, hogy ezek a kompetenciák milyen mértékben jelennek meg a gyakorlatban. A témát egy kutatás alapozza meg, amely arra keresi a választ, hogy milyen kompetenciákra van szükség a 21. századi szakképzésben és hogy ezek a kompetenciák milyen mértékben haladnak túl a szakmai ismereteken. Az oktatásban a pedagógusnak, a társadalmi elvárásokhoz igazodva, a meglévő tudása, kompetenciái mellé folyamatosan új jártasságokra is szert kell tennie, hogy a megjelenő igényekhez igazított tanulási környezetet tudjon megteremteni a tanulók számára (Racsó, 2017). Ezt figyelembe véve vizsgáltam az IKT eszközök használatát, a digitális pedagógia adta lehetőségeket mennyire alkalmazzák hatékonyan az oktatók. A kutatás továbbá arra is kitér, hogy milyen különbségek mutathatók ki a más-más szakképző intézményekben dolgozó oktatók között, illetve, hogy a különböző régiókban és azonos profilú oktatási intézményekben dolgozó oktatók kompetenciái között milyen eltérések figyelhetők meg.

A DUE Bánki Donát Technikumban, a DSZC Dunaferri Technikum és Szakképző iskolában, a DSZC Kereskedelmi és Vendéglátó Ipari Technikumban, valamint a pusztaszabolcsi Szabolcs-vezér Technikumban végeztem a pedagógusok felmérését. Jelen vizsgálatomban kutatói kérdéseket fogalmaztam meg, a hipotéziseket további

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

vizsgálatok alapján későbbi munkámban fogom felvetni, mert jelenleg nem áll rendelkezésemre megfelelő mennyiségű adat. A vizsgálat végrehajtására kérdőíveket készítettem és a négy, fent említett feltételeknek megfelelő oktatási intézményben osztottam ki. A kutatás előkészítésére egy pilot vizsgálat került összeállításra, amelynek részleteit ismertetem.

Előzmények

Tizenhét éve tartó tanári pályafutásomat megelőzően, három évtizedig neveléssel, kiképzéssel foglalkoztam a honvédség különböző alakulatainál. A fiatalok képzésének hatékonyabbá tétele fontos kulcsa a következő generációk fejlődésének.

Tapasztalatom alapján úgy vélem, hogy az oktatás minőségét jelentősen meghatározza a pedagógusok „minősége”, hogy kikből lesznek pedagógusok.

A 2020. évben a kormány a 417/2020 sz. rendeletével lehetővé tette, hogy pedagógiai végzettség nélkül végezzenek oktatói tevékenységet a szakképzésben. E miatt szakoktatói feladatot felsőfokú végzettség nélkül, vagy tanári feladatot egyéb diplomával lássanak el esetleg az iparból bevont kollégák. Ezzel nem javult a képzett pedagógusok pótlása és az egyre jobban idősödő, a fiatalokkal egyre nehezebben kommunikáló oktatók és diákjaik közötti szakadék sem lett szűkebb. Ez a törvény várhatóan nem fog szigorúbb feltételekkel bővíteni belátható időn belül, ami a javulást és a mérnökstanároknak a szakképzésbe történő tömeges beáramlását sem fogja eredményezni. Maradnak a diploma nélküli oktatók, jobb esetben, pedagógiai végzettség nélküli mérnökök

Célok

A szakképző intézmények szakmai fejlődésének támogatása. Ezzel csökkenteni a szakképzésben jelenlévő, iparból bevont, de pedagógiai végzettség nélküli oktatók létszámát és növelni a pedagógiai kompetenciákkal rendelkező, mérnökstanárok számát. A bemutatott kutatás, a szakképzésben oktatók fejlődését, tanulását, annak hiányosságait tárja fel.

„Az eredményes pedagógiai munkának feltétele a gazdag és rugalmas viselkedésrepertoár” (Falus, 2000).

A szakképzési programok különbözősége miatt az oktatók rendkívül heterogén csoportot alkotnak. A közismereti tárgyakat oktató, a szakmai gyakorlati és elméleti tárgyakat oktató tanárok e három csoportba sorolhatók. A tanári képesítés mind az elméleti szakmai, mind a közismereti oktatók foglalkoztatásának alapfeltétele. Azonban a gyakorlat azt bizonyítja, hogy az elméleti és a gyakorlati szakmai oktatók jelentős része nem rendelkezik megfelelő tanári képesítéssel. A kutatás legfőbb célja ennek a hiányosságnak a megszüntetésére találni megfelelő megoldást, olyan pedagógiai gyakorlattal szerves elméleti (és gyakorlati: a szerző) keretrendszer megalkotása, amely közös nevelés-, illetve média és kommunikációtudományi elveken alapszik (Szűts, 2020). Ezzel is csökkentve a generációk közötti kommunikációs szakadékot.

A kutatási témához kapcsolódó szakirodalom áttekintése után az alábbi kérdéseket fogalmaztam meg.

A szakképzésben oktatók pedagógiai, digitális képzettsége megfelel-e az elvárásoknak?

Hatékony-e az oktatási módszerük?

Milyen eltérés mutatkozik a nagyvárosi és kistérségi, azonos profilú oktatási intézmények pedagógus kompetenciái között?

Kutatási módszerek

Alapvetően kvantitatív, empirikus módszerrel, papíralapú kérdőívekkel végeztem a szondázást. Korábbi tapasztalatom a felmérésekkel kapcsolatban, hogy a személyesen eljuttatott, nyomtatott kérdőív esetén nagyobb az érdeklődés, és a kitöltők száma is magasabb, mint az online kérdőívek esetén. A mintavétel kialakítása többlépcsős. A KSH adatbázisán alapulva területi, majd a képzés szakmacsoportja mentén, végül fenntartói megoszlás alapján kerül kiválasztásra.

A trianguláció jegyében a kvantitatív vizsgálati módszerrel végzett felmérést fókuszcsoportos interjúk segítségével egészítettem ki. Ezzel biztosítva a vizsgálat eredményeinek többszempon্তু igazolását.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúkat a fent említett intézmények oktatói és diákjai között végeztem.

Vizsgált alapsokaság (kérdőív)

Négy, eltérő szakképzési ágazatú intézmény pedagógusai a vizsgálatom alanyai. Némek szerinti besorolást is végeztem (1. ábra), a kutatás szempontjából fontos, hogy milyen a nemek aránya a pedagógus pályán. Tapasztalatom szerint az elmúlt pár évben a műszaki vonalon is megnőtt a hölgyek száma a szakképzésben. Esetleg későbbi kutatás alkalmával összehasonlítási alapként is fontos adat lehet. Az említett négy intézmény 47; 42; 39 és 17 fő alapsokasággal rendelkezik. A merítést iskolánként legalább 15-15 kérdőív kitöltésével, személyesen végeztem, valamint a fókuszcsoporthoz tartozó interjú lebonyolítását is elvégeztem, segítség bevonása nélkül. A merítéshez figyelembe vettem az alapsokaság tulajdonságait, amik a kutatás szempontjából fontosak, arányaiban megegyeznek. Ezáltal lesz kijelenthető, hogy a minta reprezentatív.

Kérdőív értékelése

A kérdőív értékeléséhez excel táblázatban, kódrendszer alkalmazásával vezettem fel az adatokat. Az értékelést százalékos diagram, illetve szöveges formában ismertetem.

A kérdőívben feltett kérdésekből természetesen csak a kutatás szempontjából releváns adatokat ismertetem.

Vizsgált alapsokaság (fókuszcsoporthoz tartozó interjú)

Három, eltérő szakmáshoz tartozó diákokat kérdeztem meg. 10-10 fővel a 18. életévüket betöltő diákkal beszélgettem. gépjárműtechnológiai technikus, vasút járműszerelő technikus a gépészmérnöki ágazatból. A fő kérdések az oktatókkal való kommunikációs nehézségekre, az IKT eszközök használatának gyakoriságára, a tananyagok könnyű megérthetőségére, a motiválásra, valamint a tanulási módszerek egyszerűsítésére, az ismeretek könnyebb elsajátításának a módszereire irányultak.

Eredmények

A nemek felosztása szempontjából, az intézmények bontásában a nemek közötti arány:

Nők: 57%

Férfiak: 43%

1. ábra

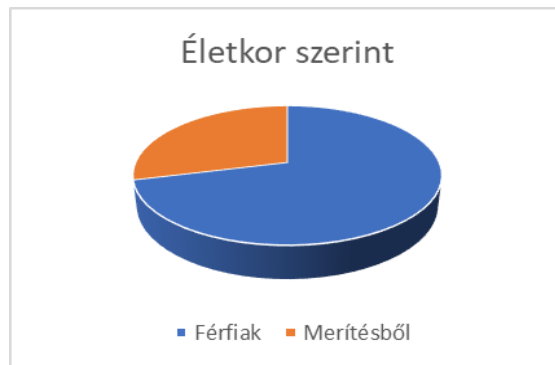
Az életkor tekintetében az 1.2. csoportba tartozó, tehát az ötvenedik életévüket betöltő pedagógusok voltak többségben (2.-3. ábra) Fontos adatnak értékelem, az életkor vizsgálatának eredményét, amivel az előregedő, még a pedagógus pályán lévő aktív oktatók újabb technológiai eszközök használata (digitális kompetencia) elsajátításának alkalmassága vizsgálható.

Nők: 63 %

2. ábra

Férfiak: 71%

3. ábra

A vizsgált intézményekben a pedagógus képesítéssel rendelkezők aránya nem volt megfelelő. Az első kérdésben felvetett pedagógiai kompetencia meglétét vagy hiányát vizsgáltam, mivel az iparból különböző szakmai végzettséggel rendelkező mérnökök, technikusok semmilyen pedagógiai, nevelői képesítést nem szereztek korábban. Az oktatók 83%-a nem rendelkezett pedagógus képesítéssel (4. ábra). A pedagógus képesítés hiánya, eredményezhet olyan az oktatás szempontjából fontos hiányosságokat, amik a tudás megszerzése iránti érdeklődés felkeltésére képtelenné teszik az oktatót.

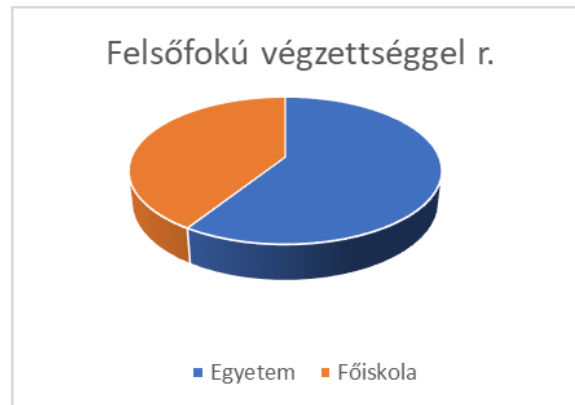
4. ábra

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

Felsőfokú végzettséggel négy fő nem rendelkezett, vagy nem kívánta megjelölni a felsőfokú végzettségének minőségét. A nyilatkozók megoszlása szerint **(5. ábra)** jelenleg a kérdőíves felmérés mellett, fókuszcsoporthozos interjú keretében történt szondázás eredménye azt mutatja, hogy több olyan oktató van a pályán, akinek semmilyen felsőfokú végzettsége sincs. Ők általában tanműhelyben, vagy duális partnerként oktatnak mestervizsgával rendelkező szakemberekként.

Főiskolai képesítéssel: 41%

Egyetemi képesítéssel: 59% rendelkezik.

5. ábra

A szakképzésben oktatók rendelkeznek-e pedagógiai kompetenciákkal? A szakképzésben foglalkoztatottak kevesebb mint fele rendelkezik pedagógiai végzettséggel **(6. ábra)** a kérdőívre, illetve a fókuszcsoporthozos interjú alatt feltett kérdésekre adott válaszok alapján.

Inkább igen: 36%

Inkább nem: 64%

6. ábra

A tanári kompetenciák meghaladják-e a jelenleg oktató pedagógusok, szakmai ismereteit? A kérdésre a válaszadók visszajelzése alapján kevés százalékban **(7. ábra)** felelték a megfelelő kompetencia meglétét. A felmérésre adott válaszok a „görgetett” következmény miatt fontosak.

Véleményem szerint, ha megfelelő kompetencia megléte nélküli oktatókat foglalkoztat egy intézmény, akkor hosszú távon ugyanazokat a problémákat görgeti tovább és ha nincs hatékony kompetencia felmérés, vagy a felmérés nem ad teljesen reális képet, akkor folyamatosan, nem megfelelő szinten képzett diákok kerülnek a terembe. Természetesen ez szakmai szempontból is fontos.

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLOGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

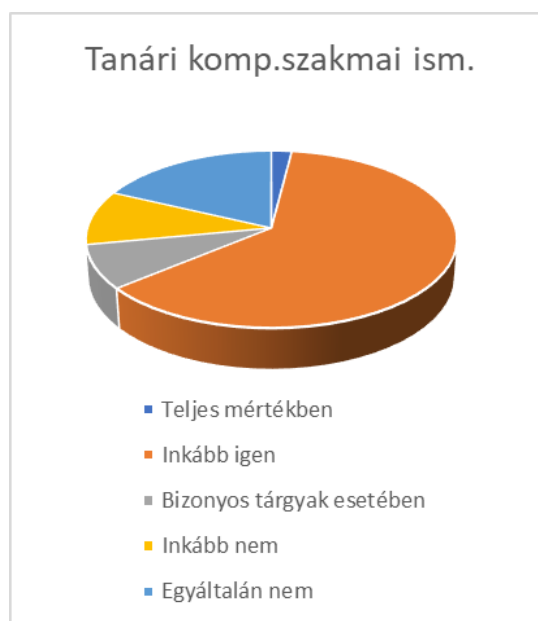
Teljes mértékben: 2%

Inkább igen: 62%

Bizonyos tantárgyak esetében: 8%

Inkább nem: 10%

Egyáltalán nem: 18%

7. ábra

Szükségesnek tartja-e, hogy a tanárok rendelkezzenek digitális kompetenciával? 0-100% jelölve.

Az átlag: 79%. Az adatból megállapítható, hogy hiányzik a digitális kompetencia (8. ábra) a szakmát oktató pedagógusok képzési repertoárjából.

Véleménye szerint eltérhet-e az oktatók digitális kompetenciája településenként (elmaradottabb régiókat is figyelembe véve)?

Teljes mértékben: 37%

Inkább igen: 31%

Nincs ismeretem: 20%

Inkább nem: 10%

Egyáltalán nem: 2%

8. ábra

A felmérés eredményének ismerete előtt feltételeztem, hogy a digitális kompetencia településenként és főként kistérségi intézmények, nagyvárosi intézmények között a szociális helyzet miatt a statisztika eltérést fog mutatni.

A hely korlátozottsága miatt, csak pár kérdést mellékeltem a kérdőívből a felépítés láthatósága céljából.

Eredmények értékelése

Pilot

A vizsgálatot alapjában véve kis létszámú alapsokaságból merítve intézményenként átlag 20 fővel hajtottam végre. Az elért eredmény alapján tesztelhető a vizsgálat eszköze, a vizsgálati eljárás, a kis költség igény (egy intézmény esetében merült fel utazási költség). Mérési eljárási hibák nem voltak észlelhetők. Az eljárás valid. A vizsgált személyek saját akaratukból vettek részt a felmérésben. A szükséges instrukciót megkapták és elfogadták. A vizsgálatot egyszemélyben szerveztem meg, a nyers adatokat megfelelő módon (kérdőív értékelés, kódolás, grafikus, szöveges elemzés) rögzítettem. Véleményem szerint a vizsgálat alkalmas arra, hogy a későbbiek folyamán egy longitudinális kutatás elemeként felhasználjam, a vizsgált alanyok további megfigyelésével, szondázásával.

Kutatásom során a szakirodalmi áttekintés nem hozott számomra felhasználható eredményt az általam vizsgált témakörben. A korábbi kutatások vagy a felnőttképzés, vagy a felsőoktatás lehetőségeit, az oktatók kompetenciáit vizsgálták. A kutatásomhoz szorosan illeszkedő kutatási előzményeket nem véltem felfedezni.

A vizsgálatom eredménye alapján arra következtetek, hogy a digitális és pedagógia kompetenciák nem kellő mértékűek a szakképzésben. Sok a korosabb kolléga, aki már digitális téren nem kíván fejlődni (fókuszcsoportos interjú alapján), a hagyományos oktatási módokat preferálja. Az iparból pályát módosító mérnökök a szükséges pedagógiai ismeretek hiányában sajátos, bár időnként eredményes módon ismertetik a tananyagot, tanítanak szakmát.

További vizsgálatot igényel, annak megállapítása, hogy hosszútávon milyen kárt okoznak az oktatás terén az említett hiányosságok. Úgy ítélem meg, hogy az ismertetett eredmények, akár a tanárképzésben, akár különböző tanfolyamok szervezésében, a már pályán lévő oktatók számára, pótolhatóvá teszik a kompetenciák hiányát.

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

Kérdőív (részlet)

Kedves Kolléga!

Kolacsek Sándor vagyok, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának a doktorandusza.

Egy tudományos konferencia anyagához és egy pilot vizsgálat előkészítéséhez kérem a segítségét a kérdőív kitöltésével!

A felmérés anonim, csak egy alkalommal fogom felhasználni, a GDPR általános adatvédelmi rendelet előírásainak a betartásával.

Köszönöm!

Neme :

Nő

Férfi

Születési éve: _____

Pedagógiai végzettséggel rendelkezik-e?

Igen

Nem

Ha igen, kérem adja meg annak pontos nevét (pl. szakos tanár, műszaki szakoktató, általános iskolai tanító)

Ha igen, az milyen szintű?

Főiskolai

Egyetemi

Mióta tanít/Hány éve oktat? _____

Szakképzésben oktatott évek száma _____

Oktatási intézményen kívül milyen típusú munkahelye volt? _____

Ön szerint a szakképzésben oktatók rendelkeznek-e pedagógiai kompetenciákkal?

Teljes mértékben

Inkább igen

Nem tudom

Inkább nem

Egyáltalán nem

Összegzés

A szakképzés is, mint más oktatási terület tanárihiánnyal küzd. A tanári pálya nem a legvonzóbb karrierterület. Sok diplomás pedagógus más területeken keresi a boldogulását. (Bacsa-Bán, 2021). Az ipar anyagi megbecsülésével, juttatásaival a pedagógiai pálya nem tud versenyezni.

Az alacsony munkabérek mellé a magas szintű leterheltség párosul, ennek eredményeképp a pedagógus pálya vonzása nagy mértékben lecsökkent. Az oktatási intézmények a hiányt az iparból bevont mérnökökkel, műszaki végzettségű oktatókkal, sok esetben felsőfokú végzettséggel sem rendelkező szakemberekkel, valamint az idősebb, már nyugállományú kollégákkal próbálják pótolni. Ez kettősséget eredményez, mivel az ipar irányába áramlik a jó képességű, képzett pedagógus, a jobb anyagi feltételek miatt, viszont az iparból a kevésbé jó képességű, vagy a biztosabb, de kevesebb jövedelmet is megbecsülő szakemberek választják a tanári, oktatói pályát. A nyugállományba vonult és onnan sok esetben visszahívott kollégák, sem a terhelhetőség, sem a diákokkal való kommunikáció szempontjából nem felelnek meg az elvárásoknak. Az említett eseteket természetesen középiskolai és főleg műszaki képzést folytató intézményekben tapasztaltak alapján állapítottam meg. A felsőfokú intézmények, helyzetével kapcsolatban nincsenek információim. Ez a jelenség az oktatás szempontjából semmiképpen sem előnyös. Az okok között szerepel, hogy a pedagógiai kompetencia (a didaktikai és szakmódszertani ismeretek) hiánya, meggátolja az oktatót a diákok kellő mértékű motiválásában, a tudás iránti érdeklődésük felkeltésében, a tananyag sok esetben egyszerű, szemléletes megismertetésében.

A digitális kompetencia hiánya a mai oktatási rendszerben elfogadhatatlan. A pandémia időszaka alatt vált világossá, hogy mennyi elmaradással küzd egy-egy intézmény, az oktatók mekkora százaléka nem alkalmazott soha olyan digitális eszközt, ami az átállást megkönnyítette. Az oktatók elöregedése további veszélyt és kihívást jelent az oktatási rendszer egészére nézve. (Bacsa-Bán, 2021) Napjainkban a diákoknak egyre nagyobb az igénye a digitális eszközök alkalmazására, illetve az iparba termelési feladatokra szánt fiatalokkal szemben egyre fokozottabb a digitális elvárás, aminek a tanórai kereten belül kell megfelelni.

Az a pedagógus, aki a végzettségéből vagy a korából adódóan nem képes lépést tartani a kor kihívásaival, a fiatalabb generációhoz tartozó diákjaival is nehezen fogja megtalálni a kommunikáció lehetőségét. Véleményem szerint ez negatívan befolyásolja az oktatás hatékonyságát, a tanóra eredményességét.

A különböző települések, régiók közötti eltérés, főként a digitális oktatási technológiák terén, a kérdőívek alapján fennáll. Egy nagyobb városi és egy szociálisan hátrányban lévő vidéki intézményben erősen eltérők a digitális oktatáshoz szükséges feltételek. Úgy ítélem meg, hogy a vizsgálat, a kérdőívek, valamint a fókuszcsoporthoz tartozó interjú eredményeinek feldolgozása alapján megállapítható, hogy a szakképzésben jelenleg oktató pedagógusok nem rendelkeznek a megfelelő pedagógiai és digitális kompetenciákkal, aminek következtében az oktatás hatékonysága romlik és hosszútávon a szakképzés minősége csökken. A különböző szociális környezetben, eltérő régiókban oktatók digitális kompetenciája, a környezeti lehetőségek, hiányosságok következtében nem éri el a kor kihívásainak, a diákok igényeinek megfelelő szintet.

Megjegyzem, a vizsgálat adott régióban és a szakképzésben oktató intézmények körében történt. Sem országosan, sem a felsőoktatás vonatkozásában, információkkal nem rendelkezem.

Irodalomjegyzék

- Bacsa-Bán, A. (2021). Pedagógushiány és pedagógusképzés. *Civil Szemle* 2021
- Falus, I. et.al (2004). Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó, 2004
- Falus, I., Ollé J.(2008). Az empirikus kutatások gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2008
- Karl, É. Molnár Gy. A digitális kompetencia fejlesztésének igénye és lehetőségei a szakképzésben napjaink reformterhelt világában.
- Molnár, Gy. (2008). Az IKT-val támogatott tanulási környezet követelményei és fejlesztési lehetőségei. *Szakképzési Szemle* XXIV. Évfolyam 2008/3 258.
- Racskó, R (2017). Digitális átállás az oktatásban. Gondolat Kiadó, 2017
- Szűts, Z. (2020). A digitális pedagógia elmélete. Akadémiai Kiadó, 2020